

3. БАРОКОВА АРХІТЕКТУРА В ЧЕХІЇ

Перші сліди барокової архітектури на території Чехії (протобароковий період) пов'язують із кінцем правління Рудольфа II. Після перенесення імператорського двору у 1583 році Прага стала центром імперії, куди прямували митці із цілої Європи. У місті існували два головні мистецькі напрями. Один, комбінував маньєристичний підхід із новими імпульсами та модифікованим використанням середньовічних елементів (напр. Страгов, церква св. Роха).

Важливішим був другий напрямок, який трохи із запізненням приніс дух римського мистецтва і котрий розширився за правління наступника Рудольфа, короля, а потім й імператора Матіаша Габсбурзького. Основною особистістю цього періоду (1600-1620 рр.) є Джованні Марія Філіппі. Із самого початку своєї роботи на території Чехії майстер показує ґрунтовні знання теоретичної професійної бази, що засвідчує його праця – *Імператорський млин у Празі*.

Другою будівлею, яка й надалі розвивала функціональну концепцію та просторовість, є *церква Діви Марії у Старій Болеславі* (1612)

Ось у концептуально іншій формі побудовані Матіашові ворота на Празькому граді (1614 р.)

Наступний етап у розвитку (приході) барока (1620-1648 рр.) представлений широкою діяльністю Альбрехта із Вальдштейна. В основному він працював в Їчині та Празі, де від 1623 року будував великий комплекс Валдштейнського палацу. Роботи майстрів у валдштейнський період були результатом комбінацій цілого ряду культурних впливів.

Основоположні зміни відбулися аж ближче до закінчення 30-ти літньої війни, коли було побудовано декілька визначних будівель, які відповідали італійським чи краще сказати римським зразкам. Варто згадати фасад церкви Божої Матері Переможниці (1644), яка нагадувала римську церкву

присвячену Діві Марії чи празький Міхновський палац (1644), вигляд якого теж показує чіткий зв'язок із римською архітектурою.

Мистецький період, який починається у половині 17 століття традиційно називається *Раннім бароко* (1648-1690), основою якого є римське мистецтво другої половини 16 століття (Порта, Мадерно, Вігнола). До цього періоду з переважною кількістю італійських архітекторів та будівельників, належать Карло Лураго (*1615 +1684), Франческо Каратті (*1615-20 +1677?), Джованні Доменіко Орсі (*1633-4 +1679) і Антоніо (де) Порта (*1631-2 +1702), який не проживав у Празі.

Якщо б ми шукали межу між раннім та зрілим бароко, можемо її співвіднести із творчістю француза Жана Баптиста (*1630? +1695), який був представником італійської «римської» школи бароко. Найвизначнішою його роботою є церква св. Франциска у Празі (1679-1681), у якій знайшов своє натхнення найвідоміший віденський архітектор Й.Б. Фішер.

Основоположний перелом в архітектурних поглядах, пов'язаних із суперечностями у питанні інтер'єру, чи відмови від традиційної системи облаштування будинку, чи надання переваги декоруванню статуями, стався на кінці 17 століття.

Митці періоду кінця 17 століття.

Криштоф Деінтзенгофер (*1655-1722) - представник динамічного бароко. Однією з його робіт був єзуїтський костел св. Миколая на Малій Страні (1702), бенедиктинський костел у Бржевні (1711) чи будівля церкви св. Клари в Хебі (1708), яка є реакцією архітектора на старий костел св. Воршили у Празі (Марк Антоній Каневаллі, 1652 +1711).

Початок 18 століття приносить нові мистецькі підходи. Певним об'єднуючим елементом є творчість італійця, який знайшов своє натхнення у Відні, Джованні Батисти Алліпранді (*1672? +1720).

Динамічними принципами у своїй творчості керувався і Томаш Гаффенекер (*1669 + 1730). Основні праці: придорожня церква Діві Марії в Гейніціх (1719-1729) чи в західночеському місті Бржезін (1722-1725).

Навпаки, до траційних майстрів належить і завдяки даті свого народження ПавелІгнацій Байєр (*1656 +1733), який, крім традиційних методів, характерних для межі століть (високовартісний портал церкви св. Ігнація в Новому Місті з 80-их років 17 століття, єзуїтський комплекс у місті Хлумек у Луже 1691 р.), пробував себе в і динамічному спрямуванні (напр. хвилястий фасад церкви св. Гавла 1722-24).

У другому десятилітті у Празі було реалізоване будівництво іншої важливої будівлі. Граф Клам Галлас наказав побудувати собі у Старому Місті за проектом Фішера фон Ерлаха палац (1714-1718). Композиція із п'ятидільним фасадом стала улюбленим типом другої половини століття.

Визначною особистістю першої половини 18 століття був Франц Максиміліан Канек (*1674 +1766). Вагомим є те, що цей архітектор вважався одним із найкращих у свій час, всі інші були у його тіні. Якщо ж Деінтзенгофер спеціалізувався на будівництві тільки сакральних будов, то Канек зазвичай працював на замовлення аристократів (напр. Горжін 1719, Красний Двір 1719, Лоучень 1720, Літомишль-стайні1721, Литвинов 1727).

Криштоф Деінтзенгофер вважається найкращим представником динамічного напрямку, тоді як Й. Б. Сантіні-Аіхл – найоригінальнішим і мистецько найбільш довершеного митця періоду зрілої барокової архітектури. Осць Кіліан Ігнацій Деінтзенгофер (*1689 +1751) буде і надалі вважатися найвідомішим його представником. Його найвідоміші роботи (церкви в Почаплях (1724-1726), у Празі – св. Яна На горі (1730-1738), у Карлових Варах (1727?, 1732-1737), в Легніцькому Полі (1727) та інші). Також він закінчував будівництво церкви св. Миколая на Малій Страні (1751).

Яскравим сучасником, який працював не тільки у динамічній манері, але й звертався до мінімалістичної творчості Канька є Франц Ігнацій Прее (*1702? +1755). У своїх проектах сакральних будівель він комбінує спокійні лінії зі драматичними, але і грайливими акцентами (церкви в Жіжковах, Ланах, закінчення в Кршімініцех 1730).

Важливим митцем того періоду був Анселмо Лураго (*1701 +1765). Його замкова капличка в Горжіні (1743) є зразком грайливих декоративних рішень. Але архітектор одночасно не цурається і монументалізму, це ми можемо побачити на прикладі цілого ряду сакральних будівель з тільки невеличкою кількістю типових прикрас (Веліш 1747-1752б Єзве 1746-1751, Рабштейн 1766).

Першокласним представником чеського регіонального мистецтва є Ян Йозеф Вірх (*1732 +1783). Уже згадувані вище методи і способи будівництва та проектування використовував головним чином у роботі над замками. Найбільш яскрава його робота – перебудова архієпископського палацу на Градчанській площі. (1764-1765). До нього можна також приєднати цілу групу архітекторів, які творили у схожій манері: Йозеф Ягер (*1721? +1793), Антонін Шмідт (*1723 +1775) та Антонін Гаффенекер (*1720 +1789), який крім цілого ряду палаців працював над Ставовським театром(1781-1783).

Ігнацій Ян Непомуцький Палліарді (*1765? +1806) належить до останньої генерації барокових архітекторів. Це ще підтверджує фасад будови Філософської зали Страговського монастиря (1783-1785), який поєднує у собі деталі пізнього бароко та класицизму. Бароковий стиль в архітектурі можна знайти ще до 40-вих років 19 століття у багатьох спорудах пов'язаних із народним мистецтвом («сільське бароко»). Цей стиль докорінно змінив вигляд чеського села, особливо на півдні Чехії, де до сьогодні існують цілі комплекси таких будівель (Голешовіце, Пластовіце та інші). Також доволі цікавим є факт, що сформовані під бароковим впливом фасади в рамках народної архітектури разом із класицистичними деталями.

3.1. BAROKNÍ SLOH

Je to především sloh doby pobělohorské, stavělo se jím od začátku 17. století do poloviny 18. století. Největší církevní barokní stavbou u nás byl areál jezuitské koleje a s ní spojených kostelů na Starém Městě pražském (Klementinum).

Architektem Klementina byl Ital Carlo Lurago, který projektoval i jezuitské koleje v Klatovech, Hradci Králové. Dalším významným italským barokním architektem, který u nás působil, byl Francesco Carrati. Projektoval Černínský palác (dnes Ministerstvo zahraničních věcí) na Hradčanech a zámek v Roudnici nad Labem. Francouz Jean-Baptiste Mathcy navrhl a stavěl zámek Šternberků v Tróji u Prahy. Nej významnějšími domácími barokními architekty byli Jan Blažej Santini-Aichel (1677-1723), Kryštof (1655-1722) a Kilián Ignác (1689-1751) Dienzenhoferové, František Maxmilián Kaňka (1674-1766).

Santini je tvůrcem zvláštního typu barokní architektury - tzv. barokní gotiky. Jeho nej významnější stavby jsou klášterní chrámy v Sedlci u Kutné Hory a v Kladrubech. Do seznamu památek UNESCO byl zapsán jím postavený poutní kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené hoře ve Zďáru nad Sázavou, postavený v letech 1719-1722. Santini projektoval i světské stavby, například Thunovský a Šternberský palác v Praze.

Starší z Dienzenhoferů se podílel na výstavbě kláštera sv. Markéty v Břevnově, kláštera v Teplé u Mariánských Lázní a spolu se svým synem začal stavět nejkrásnější kostel pražského baroka, kostel sv. Mikuláše na Malé Straně. Mladší stavitel je mimo jiné autorem kostela sv. Jana Nepomuckého na Skalce na Novém Městě pražském, kostela sv. Maří Magdaleny v Karlových Varech, stavěl také klášter benediktinů v Broumově a Invalidovnu v Karlíně. Kaňka je architektem kostela sv. Klimenta v Praze a podílel se na dostavbě zámku na Zbraslavi.

Po celou dobu baroka byly preferovány církevní stavby. Nejhezčí kostely byly stavěny na katolických poutních místech - Svatý Kopeček u Olomouce, Svatá Hora u Příbrami, kostel Panny Marie ve Staré Boleslavi, kostel sv. Trojice v Trhových Svinách. Byly zbudovány i rozsáhlé církevní rezidence - Arcibiskupský palác v

Praze a biskupský palác v Kroměříži. Šlechta si stavěla nákladné paláce v Praze (Lobkovický, Valdštejnský, Morzinský, Thunovský, Clam-Gallasův) a nádherné zámky na venkově (Mnichovo Hradiště, Slavkov u Brna, Veltrusy, Chlumeck nad Cidlinou). Pro baroko je charakteristické zasazení stavby do okolí a bohatá sochařská výzdoba (Kuks). Je to období největšího stavebního rozvoje u nás, právě barokní stavby nacházíme v našich městech a vesnicích nejčastěji. Nejsou to jenom zámky a kostely, ale i sochy, křížové cesty, kapličky, mariánské sloupy.

Baroko se v 18. století proměnilo na svérázný styl lidové architektury nazývaný *lidové baroko*. Významné památky tohoto lidového baroka nacházíme například na Soběslavsku v jižních Čechách.

3. 1. 2. Raný barok (17. stol.)

Valdštejnský palác na Malé Straně (1623-1630) projektoval architekt SPEZZA. K baroknímu paláci patří: velký sál, kaple, sala terrena, zahrada s fontánou, voliéra s grottami, jízdárna, konírna a hospodářské budovy.

Klementinum (1653-1660) je jezuitská kolej na Starém Městě.

Architektem byl Carlo Lurago. Postavil Sv. Salvátora (1653-1659).

Černínský palác (1669-1692) navrhl Caratti, dostavěl Kaňka v 18. stol. Je to nejmohutnější pražský palác s vysokým sloupovým řádem v průčelí.

Křižovnický kostel Sv. Františka Serafinského postavil architekt Mathey (1630-1696). Další jeho stavbou je zámek Troja (1678-1696). Uvedl do Čech typ trojkřídlého zámku s ústředním hlavním sálem prostupujícím dvě patra.

3.1.2. Vrcholný barok (1700-1740)

Kryštof Dientzenhofer (1655-1722) tvořil průniky elipsoidů, rytmicky vlnil plochy konvexně a konkávně. Postavil průčelí a loď chrámu Sv. Mikuláše na Malé Straně (1702-1711) a klášterní kostel Sv. Markéty v Břevnově (1708-1712).

Giovanni Battista Alliprandi (1665-1720) přinesl do Čech podněty vídeňské architektury (Fischer z Erlachu). Jeho dílem je kostel Nejsvětější Trojice v Kuksu (1707) a zámek Liblice (1699-1706).

Jan Blažej Santini Aichl (1677-1723) byl první architekt jako takový (stavby jenom navrhoval). Po husitských válkách a válce třicetileté obnovoval pobožené gotické kostely a kláštery v barokním slohu – barokní gotika. Zbraslav - budova konventu cisterciáckého kláštera (1703).

Klášter Sedlec u Kutné Hory – starobylost akcentoval zachováním původní podoby. Kaple Sv. Anny v Panenských Břežanech (1705-1709) – výletní sídlo pražských benediktýnek. Kladruby u Stříbra (1711-1726) – oprava a přestavba benediktýnského kláštera. Kostel Sv. Václava ve Zvoli (1713-1717) – Sv. Václava připomíná čapka nad křížením. Želiv - není to obnova, ale dostavba nové části. Orientace na zásadní význam světla. Křtiny (vysvěceny až r. 1771), je to mariánské poutní místo, jeden z vrcholů Santiniho tvorby. Zámek Karlova Koruna v Chlumci nad Cidlinou (1721-1723) – paprskovitá centrála. Rajhradský klášter (1722 -1730) – tři na sebe navazující centrály. Hra přirozeného světla. Poutní kostel Sv. Jana Nepomuckého ve Žďáru nad Sázavou (vysvěcen r. 1722)

Kilián Ignác Dietzenhofer (1689-1751) byl synem Kryštofa. V jeho díle vrcholil radikální barok. Letohrádek Amerika na Novém Městě (1717-1720) – první samostatná práce v Praze. Pracoval pro církevní řády. Jeho kostely najdeme po celých Čechách:

Kostel Sv. Jana Nepomuckého na Skalce v Praze.

Kostel Sv. Mikuláše na Starém Městě (Staroměstské náměstí).

Kostel Sv. Mikuláše na Malé Straně – postavil kněžiště a kupoli (1737-1752).

Kostel Sv. Máří Magdaleny v Karlových Varech (1732-1736).

František Maxmilián Kaňka (1674-1766) dával přednost klidnějšímu výrazu a půvabné štukové dekoraci stěn. Nejžádanější a nejlépe placený pražský architekt. dostavba Černínského paláce v Praze (po r.1717) dostavba Klementina (1721-1726): astronomická věž a zrcadlová kaple

kostel Sv. Klimenta v Praze (1711-1715) pro jezuity.

Anselmo Lurago (1701-1765) reprezentuje přechodné období od vrcholného baroku k pozdnímu baroku a rokoku. Pod jeho vedením byla v letech 1753-1765

provedena klasicistní přestavba Pražského hradu. Zvonice u Sv. Mikuláše na Malé Straně r. 1755.

Fischer z Erlachu projektoval Clam-Gallasův palác v Praze, hlavní průčelí zámeckého kostela Sv. Trojice ve Vranově, kašnu Parnas na Zelném trhu v Brně.

Lucas von Hildebrandt - kostel Povýšení Sv.Kříže v Židlochovicích, kostel v Jablonném v Podještědí a plán kláštera v Louce u Znojma.

3.2. KLASICISTNÍ STYL

Začíná v 70. letech 18. století a vrcholí na počátku 19. století. V klasicistním stylu jsou postavena lázeňská města - Teplice, Mariánské a Františkovy Lázně. Za nejkrásnější klasicistní stavbu v Praze je považováno Nosticovo divadlo, dnes nazývané Stavovské, od stavitele A. Haffeneckera z roku 1783. V klasicistním slohu je postavena rovněž Bertramka, kde bydlel během svého pobytu v Praze W. A. Mozart. V období klasicismu přestává být základní stavební jednotkou kostel, ale stavějí se hlavně praktické stavby, nájemní domy, školy, nemocnice. V této době byly vybudovány také vojenské pevnosti v Terezíně a Josefově.

Klasicismus je prvním příkladem historismu, to znamená napodobování starých uměleckých slohů, vzniklých v jiné době a pro jinou společnost.

Francie se stala vedoucí zemí klasicismu. Tento směr se tam uplatňoval již v období baroka. Klasicismus je slohem Ludvíka XVI. (1774-1793). Období Napoleonova císařství (1804-1815) se nazývá EMPÍR.

Nejvýznamnějším dílem francouzského klasicismu 2. pol. 18. stol. je *Panteon* architekta Soufflota (1713-1780). Je Slavínem k počtě velkých mužů Francie (J.J.Rousseau, Voltaire, Hugo, Zola.).

Chrám La Madeleine (Maří Magdalény) byl započat r. 1764, dokončen 1808. Vendomský sloup připomíná vítězství u Slavkova. Napodobuje Trajánův sloup z Říma. Byl odlitý z děl ukořistěných ve vítězné bitvě a reliéfy znázorňují tažení z r. 1805. Triumfální oblouky jsou na náměstí Etoile a (Vítězný) Carroussel v Louvre.

První klasicistickou stavbou v Čechách bylo Stavovské (dříve Nosticovo) divadlo v Praze od architekta Haffeneckera z let 1781-1783.

Nejvýznamnější pražskou stavbou je bývalá celnice, dům u Hybernů, přestavěný r. 1808 – 1811 ze zrušeného kostela architektem FISCHEREM.

3. 3. Empírový sloh

Objevuje se na začátku 19. století a trvá zhruba do 40. let 19. stol., navazuje na klasicismus. Je to především měšťanský sloh. Jako novinka se objevuje městský nájemný dům. Za první je považován Platýz v Praze. V empírovém slohu se staví veřejné lázně, divadla, ale i první nádraží a továrny. Nejkrásnější empírovou stavbou je zámek Kačina u Kutné Hory, který byl postaven v letech 1802-1822. Uvnitř se dnes nachází Zemědělské muzeum. U zámku je anglický park. Na Moravě byly zřizovány přírodní parky se zahradami u zámků v Lednici, Valticích, Boskovicích aj.

3. 4. ФОТОАЛБОМ 3. ЧЕСКÝ BAROK